

Den Internationale Kommission og grænsedragningen i 1920

Klaus Tolstrup Petersen

Klaus Tolstrup Petersen, født 1979. Ansat som historiker og leder i Den Slesvigske Samling ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig. Beskæftiger sig med det danske mindretals historie efter 1864.

Da det i oktober 1918 stod klart, at Tyskland ville tabe Første Verdenskrig, opstod muligheden for at indlemme de dansksindede dele af Slesvig i Danmark. I forbindelse med Versailleskonferencen i Paris i foråret 1919, blev fredsftalerne efter afslutningen af 1. Verdenskrig fastlagt. Her blev det besluttet, at der skulle afholdes folkeafstemninger om en ny dansk-tysk grænse. Afstemningerne skulle afholdes i 2 zoner; zone 1, som omfattede Nordslesvig og zone 2, som omfattede Mellem-slesvig. Afstemningsområderne i Slesvig skulle stilles under en international kommissions

myndighed, og de tyske tropper og øverste myndigheder skulle rømmes fra områderne senest 10 dage efter fredstraktatens ikrafttræden den 10. januar 1920. I stedet skulle Den Internationale Kommission ("Commission Internationale de Surveillance de Plebiscite Slesvig" (CIS)) overtage forvaltningsmyndigheden og træffe alle nødvendige forholdsregler for at sikre frie, uhindrede og hemmelige folkeafstemninger i Slesvig. Afslutningsvis skulle kommissionen komme med en indstilling til en ny dansk-tysk grænse.

Kommissionens sammensætning

Udgangspunktet var, at CIS skulle bestå af tre medlemmer fra de sejrende magter samt af to neutrale medlemmer udpeget af henholdsvis den svenske og den norske regering. Det amerikanske senat kunne på grund af politiske uenigheder ikke rejse et flertal for at ratificere Versaillestraktaten og afstod derfor også fra at udpege et medlem til CIS, som derefter kom til at bestå af Charles Marling fra Storbritannien, Paul Claudel fra Frankrig, Oscar von Sydow fra Sverige og Thomas Heftye fra Norge. Som præsident udpegedes Marling mens englænderen Charles Brudenell-Bruce blev kommissionens generalsekretær. CIS's afgørelser skulle træffes ved flertal, men ved stemmelighed havde præsidenten det afgørende ord.

Den internationale Kommission malet af Harald Slott-Møller i 1922. Kommission blev nedsat efter afslutningen af 1. Verdenskrig med hjemmel i Versaillestraktaten med det formål at gennemføre en folkeafstemning i den nordlige del af det historiske hertugdømme Slesvig for at afgøre områdets fremtidige tilhørsforhold til enten Danmark eller Tyskland. Fra venstre mod højre: Oscar von Sydow, Thomas Heftye, Paul Claudel, Sir Charles Marling og C. Brudenell-Bruce. Maleriet findes i Folketinget.

Foto: Harald Møller/WikiCommons

verste
derne
æden
Inter-
nati-
(CIS))
træffe
frie,
ger i
omme
.

af tre
af to
s den
anske
r ikke
en og
il CIS,
ng fra
ar von
orge.
glæn-
onens
s ved
enten

d det
eller

ommons

Engelske soldater står vagt foran Hotel Flensburger Hof mens franske soldater marcherer forbi. Det var i Flensburger Hof, at CIS havde sit hovedkvarter i 1920. Foto:ADCB

Mens Danmark var blevet hørt om det slesvigske spørgsmål ved Versailleskonferencen, havde Tyskland som tabende part i Første Verdenskrig ikke været inviteret med til forhandlingerne. Fra starten var der altså en udpræget tysk skepsis over for CIS, som man anså for et instrument til at forringe tyskernes chance for at vinde de kommende folkeafstemninger. Fra tysk side mente man, at en fælles dansk-tysk kommission, som førte tilsyn med den eksisterende tyske forvaltning, havde været tilstrækkeligt.

Den Internationale Kommission overtager forvaltningen i afstemningsområderne

Den 12. januar 1920 bekendtgjorde CIS, at tyske tropper skulle rømmes fra afstemningszonerne i Slesvig og erstattes af franske og engelske. Dette var ikke populært blandt tysksindede og særligt i Flensborg var der stærke tyske manifestationer, da de tyske tropper drog af sted fra byen den 24. januar. De tyske tropper blev erstattet af franske og britiske, som allerede var begyndt at ankomme til Slesvig fra den 20. januar. I alt udstationeredes ca. 3.000 franske og britiske soldater i afstemningsområderne med Duborg-kasernen og marineskolen i Mørvig/Mürwik i Flensborg som militært hovedkvarter. Tropperne blev stort set ikke brugt til at tøjle uroligheder. Deres tilstedeværelse mindede dog om, at CIS ville være i stand til at gennem-

tvinge sine beføjelser med magt samt at afstemningszonerne var neutraliseret og ikke længere under tyskernes militære herredømme.

Medlemmerne af CIS ankom til Slesvig den 26. januar 1920 og blev indkvarteret på Hotel Flensburger Hof i Flensborg. Det skulle i de kommende måneder fungere som kommissionens hovedsæde. CIS havde dog allerede påbegyndt det forberedende arbejde i august 1919, hvilket betød, at flere bekendtgørelser om CIS' overtagelse af myndigheden i afstemningsområderne allerede var udstedt inden kommissionens ankomst til Slesvig. En af de første opgaver var at afskedige og udvise de højtstående tysksindede politiske embedsmænd fra afstemningsområderne. Det drejede sig om landråder og kommissariske amtsforstandere samt Flensborgs overborgmester, som dog først blev afskediget efter danske protester. Derudover afskediges 79 almindelige amtsforstandere, uden at de blev udvist. De afskedigede embedsmænd afløstes af personer, der enten var udpeget af CIS eller valgt af dansk- og tysksindede repræsentanter i fællesskab. De lavere rangerende embedsmænd i Slesvig fik lov til at blive på deres poster, men måtte indordne sig under CIS' myndighed. Fra dansk side frygtede man imidlertid, at disse ville udnytte deres stilling i lokalsamfundene til at piske en antidansk stemning op, hvilket også skete i nogle tilfælde. Derfor pressede man CIS til at udstede et forbud

mod at embedsmænd, aktivt måtte deltage i agitationen ved offentlige møder og demonstrationer. Dette forbud var særligt rettet imod præster og lærere, der skulle afholde sig fra enhver form for agitation i kirke og skole. Straffen for overtrædelse af forbuddet var udvisning eller bøde på op til 10.000 Mark.

Kommissionen ønskede ikke at bruge de franske og britiske soldater til politiarbejde. Et andet vigtigt område var derfor oprettelsen af et særligt politikorps, der skulle understøtte CIS' mulighed for at forvalte afstemningsområderne. Her nedlagde man det tyske gendarmeri på 90 mand og erstattede det med et nyt under CIS på 376 mand. Opgaven var hovedsageligt at sikre en fredelig afvikling af folkeafstemningerne, at opretholde forbuddet mod, at embedsmænd deltog i møder og demonstrationer samt at beskytte de dansksindedes mulighed for frit at kunne agitere i det tyskprægede Mellemlesvig. Korpset bestod hovedsageligt af tidligere soldater, som for de flestes vedkommende kom fra det nordlige Slesvig og derfor var af dansk sind. Trods tyske protester blev rigsdanskeren Daniel Bruun udnævnt til politipræsident mens Waldemar Sørensen, der efter krigen var skiftet fra tysk til dansk side blev politichef i Flensborg. Det nye politikorps og politiets ledelse havde altså fået en klar dansk slagside. Det opvejedes dog i nogen grad af, at en stor del af det kommunale politi forblev tysk og i en bekendtgørelse af 10. januar 1920 forsikrede politipræsident Bruun desuden,

at der fra politiets side ville blive udvist ubetinget upartiskhed.

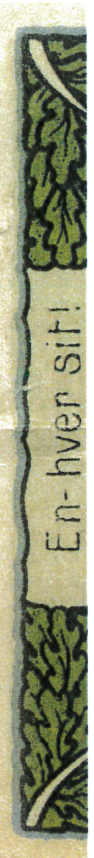
Kommissionens rolle under afstemningskampen

Folkeafstemningerne skulle afholdes i zone 1 den 10. februar og i zone 2 den 14. marts. I månederne op til, blev der fra både dansk og tysk side ført afstemningskamp med nationale optog, demonstrationer og valgmøder med foredrag, taler og nationale sange. Som afstemningsdagene nærmede sig tog demonstrationerne til i styrke og CIS' politikorps havde nok at gøre med at opretholde ro og orden. Kommissionen forsøgte desuden at dæmpe gemytterne gennem udstedelse af flere forbud og bekendtgørelser. Bl.a. blev der i både zone 1 og 2 indført et spiritusforbud i dagene op til afstemningerne, som dog ikke omfattede øl.

De fleste bestemmelser var rettet mod afstemningen i zone 2. Her var afstemningskampen mere intens og fra begge sider var der beskyldninger om løgne, chikane og urent trav. Fra tysk side beskyldte man danskerne for forsøg på at købe sig til stemmer

Kommissionen forsøgte desuden at dæmpe gemytterne gennem udstedelse af flere forbud og bekendtgørelser.

På dette var den grænse udarbejdet

Søndertorv/Südermarkt i Flensborg under afstemningstiden. På billedet ses et stativ med tyske afstemningsplakater.

Foto: ADCB

med
de ø
dansk
de d
sig c
forst
iserir
gade
vold.
Inter
dom
afste
udvis
ingsc
frifin
hvac
febru
et fo
Flen.
side
opfo
den.
I dag

På dette billede ses en nødpengeseddel, der viser grænselandet mellem Tyskland og Danmark og de to mest kendte forslag til en ny grænse. Det tyske bud på en grænse var den såkaldte Tiedje-linie, der blev foreslået af den tyske regerings sagkyndige Johannes Tiedje og byggede på, at der skulle være lige store mindretal på begge sider af grænsen. Den danske regering foreslog derimod en grænse langs den sydligere Clausen-linie. Clausen-linien tog udgangspunkt i, hvor det danske sprog var i flertal, og var udarbejdet på grundlag af års feltstudier af historikeren H.V. Clausen.

Foto:ADCB

med gavepakker med fødevarer og for at overdrive de økonomiske fordele ved at stemme dansk. Fra dansk side anklagede man tyskerne for at chikanere de dansksindede og deres valgmøder. Det drejede sig oftest om stenkast mod ruder, telefontrusler, forstyrrelser af valgmøder, nedrivning eller vandalisering af plakater og verbale nedgørelser på åben gade. Men der var også eksempler på klager over vold. For at imødekomme klagerne oprettede Den Internationale Kommission i februar 1920 en særlig domstol, som skulle behandle sager vedrørende afstemningen. I enkelte tilfælde førte sagerne til udvisning af de anklagede personer fra afstemningsområdet, men oftest endte de med bøder eller frifindelse. Derudover blev der også holdt øje med, hvad der blev skrevet i pressen. I perioden fra 18. februar og 8 dage frem blev der således indført et forbud mod udgivelse af den tysksindede avis *Flensburger Tageblatt*, da man fra kommissionens side mente, at avisen i en artikel indirekte havde opfordret til forstyrrelse af den offentlige ro og orden.

I dagene frem til den 14. marts lavede Den Interna-

tionale Kommission en række tiltag, der skulle sikre en fredelig afvikling af folkeafstemningen. Blandt andet blev der indført plakatsensur og forbud mod at ophænge afstemningsplakater på offentlige bygninger samt et totalt forbud mod flagning og udsmykning af huse med nationale farver fra den 12.-16. marts. Den sidste bestemmelse blev dog lempet den 11. marts efter forsikringer fra dansk og tysk side om, at flagene ville blive gensidigt respekteret af begge parter. Lempelsen betød, at der stadig måtte flages fra private bygninger i første sals højde og opefter og derfor fortsatte flagkampen i Flensborgs gader helt frem til afstemningen. Til trods for at der var meget på spil, kom det dog ikke til omfattende uroligheder, og selve afstemningsdagen d. 14. marts forløb relativt roligt.

Kommissionens indstilling til en ny dansk-tysk grænse

Som afslutning på CIS' arbejde skulle kommissionen komme med en indstilling til en ny dansk-

tysk grænse. Indstillingen skulle tage hensyn til afstemningsresultaterne den 10. februar og 14. marts 1920 samt til geografiske og erhvervsmæssige forhold. Til trods for, at afstemningerne havde vist et klart dansk flertal i Nordslesvig på 75 % og et endnu mere klart tysk flertal i Mellemslesvig på 80 %, var der intern uenighed blandt CIS' medlemmer om, hvilken grænse man skulle anbefale. Marling og von Sydow støttede en grænse langs den såkaldte Clausen-linje, der gik nord om Flensborg og syd om Tønder.

Det var også den linje, der havde udgjort grænsen mellem afstemningszonerne i Nord- og Mellemslesvig. Claudel og Heftye ønskede derimod, at en række kommuner fra Mellemslesvig kom med til Danmark, til trods for at de havde vist et tysk flertal. Da medlemmerne ikke kunne blive enige, var det Marlings stemme som præsident, der blev udslagsgivende. I indstillingen valgtes derfor Clausen-linjen som den primære anbefaling. På baggrund af uenigheden fik Claudel og Heftye dog tilføjet et mindretalsvotum, som fremlagde deres synspunkter. Begge synspunkter blev derfor forelagt Ambassadørrådet i Paris, der var nedsat til at skulle stå for gennemførelsen af beslutningerne i Versailles-traktaten. Fra både dansk og tysk side forsøgte man at påvirke processen. På dansk side ønskede mange, at Flensborg også skulle blive dansk, mens man fra tysk side ønskede en nordligere grænse langs den såkaldte tiedje-linje.

På dansk side ønskede mange, at Flensborg også skulle blive dansk, mens man fra tysk side ønskede en nordligere grænse langs den såkaldte Tiedje-linje.

Trods forsøgene på at påvirke kommissionens beslutning, valgte rådet at følge Marling og von Sydows anbefaling, som dermed kom til at udgøre grundlaget for den nuværende dansk-tyske grænse.

Tema på danmarkshistorien.dk

I anledning af Genforeningsjubilæet har Den Slesvigskes Samling i samarbejde med danmarkshistorien.dk lavet et tema om afstemningstiden i 1920. Temaet udkommer på danmarkshistorien.dk og har fokus på folkeafstemningen i Mellemslesvig og de danskere der endte syd for grænsen. Her kan der findes film, artikler og kilder, som kan benyttes i undervisningen.

Litteratur:

- Adriansen, Inge/Doege, Immo: Dansk eller tysk – Agitation ved folkeafstemningerne i Slesvig i 1920, Deutsche Museen Nordschleswig & Museum Sønderjylland 2010.
- Adriansen, Inge: Fra det tyske nederlag til Slesvigs deling 1918-1920, Institut for Sønderjysk Lokalhistorie og Historisk Samfund for Sønderjylland 1995.
- Bekendtgørelser fra den internationale Kommission for Slesvig / Bekanntmachungen der internationalen Kommission für Schleswig, Den Internationale Kommission 1920
- Fink; Troels: Da Sønderjylland blev delt 1918-1920, bind 1-3, Institut for Grænseregionsforskning 1979.
- Forman, Jens Christian: Den internationale kommissions neutraliseringsforanstaltninger ved folkeafstemninger i sønderjylland 1920, Sydslesvigsk Kultursamfund 1975.
- Noack, Johan Peter: Det danske mindretal i Sydslesvig 1920-1945, bind 1, Institut for Grænseregionsforskning 1989.